

LIETUVIŲ MARINISTINĖS LITERATŪROS APŽVALGA

Venantas Butkus

2003.11.26.

„Kaip tau, laisvajam žmogui, jūros nemylėti?“ – kadaise eilėraštyje „Žmogus ir jūra“ klausė talentingas prancūzų poetas Šarlis Bodleras. Nobelio premijos laureatas amerikietis Ernestas Hemingvėjus tvirtino, kad okeanas vertas, jog apie jį būtų rašoma, kaip apie žmogų. „Jūra! Jūra!/ Nuo seno laiko/ Visą mano sielą apibūrus/ Ji laiko“ –deklamavo pajūryje apsigyvenęs vienas originaliausių Lietuvos poetų Salys Šemerys. Literatūros tyrinėtojai teigia, kad jūrai niekada nebuvo abejingi skirtingų laikų ir įvairių tautybių talentingiausi rašytojai. O kokią vietą jūrinė tema užima lietuvių literatūroje? Tiksliau ir išsamiau atsakyti į šį klausimą turėtų profesionalūs literatūrologai, o aš pabandysiu tik pasidairyti po lietuvių marinistinės literatūros akvatoriją.

1. DIEVO POSŪNIŲ LIKIMAS?

Į šį klausimą atsakysime kiek vėliau. Pradžiai gi reikėtų priminti, kad žmogaus santykių su jūra tema pasaulinėje literatūroje praėjo labai ilgą kelią – nuo legendinio graiko Homero sukurto herojinio epo „Odisejas“ iki šiuolaikinio britų rašytojo Patricko O’Briano labai populiarių romanų serijos apie kapitono Džeko Obrėjaus klajones karališkuoju laivu po pasaulio vandenynus. Turbūt tik arogantiškiausias snobas ir užkietėjęs nihilistas galėtų neigti, kad jis niekada nebuvo pakerėtas jūros stichijos ir nesižavėjo jūrų romantika alsuojančia literatūra. Marinistika daugelio šalių, tarp jų ir mūsų artimiausių kaimynų lenkų, latvių bei estų literatūroje užima gana svarbią vietą ir žadina šių valstybių gyventojų jūrinės ambicijas. Lietuvių literatūra, deja, negali tuo pasigirti, nes mūsų protėviai, nei senųjų, nei jau žymiai vėlesnių laikų, niekada neįjautė tokio potraukio jūrai, koks buvo būdingas, pavyzdžiui, latviams ar estams.

Taip jau likimas lėmė, kad per visą savo šalies istoriją mes beveik neturėjome su jūra susijusio kultūros sluoksnio, apimančio visą kraštą ar jo didesnę dalį. Juk Melno taikos sutartimi (1422 m.) su Kryžiuočių ordinu Lietuva net penkiems šimtmečiams neteko Klaipėdos krašto su labiausiai tinkamu laivybai uostu. Lietuvos valstybės ribose buvo likęs tik nedidelis Šventosios–Palangos pajūrio ruožas, be to, jokia didesnė vandens arterija jo neįjungė su centrine krašto dalimi ir todėl mūsų protėviai negalėjo aktyviau dalyvauti jūrinėje laivininkystėje. Tiesa, vokiečių metraštininkai Adomas Bremenietis ir Petras Dusburgas, gyvenę dar prieš Melno sutartį, yra užsiminę, kad pajūrio baltai, vadinami dažniausiai sembų ir kuršių vardu, mūsų eros antrojo tūkstantmečio pradžioje buvę sumanūs jūrininkai ir statydinosi laivus. Deja, tie mūsų tolimieji protėviai, kurie galbūt kartais ir nepabūgdavo leisti su laivais į tolimesnes keliones, nekūrė sakmių apie savo jūrų klajones, kaip tai darė vikingai – pirmieji europiečiai perplaukę Atlantą. Bent jau nėra žinoma apie tokių sakmių rankraščius, kokius turi, pavyzdžiui, islandai. Jų „Egilio saga“, pasakojanti apie vikingų žygius apgyvendinant Islandiją, pasiekė mūsų laikus tik todėl, kad dar 1220 metais ji buvo užrašyta. Jei ne vienos danų sagos rankraščiai, mes niekada nebūtume sužinoję, kad buvo toks mūsų tėvynainis sembas Vidgautas, pirklys ir jūrininkas, plaukiojęs į Haitabu (dabartinio Šlezvigo apylinkėse) ir į Didįjį Naugardą. Deja, apie baltų, mūsų tolimųjų protėvių, santykius su jūra trumpai užsiminama tik vienoje kitoje

svetimtaučių rašytoje kronikoje. Patys baltai negalėjo to padaryti dėl paprasčiausios priežasties – jie neturėjo jokio rašto ir vietoj jo vartojo tik kai kuriuos mnemoninius ženklus laikui ar daiktų nuosavybei pažymėti.

Susiformavusi Lietuvos valstybė savo amžino priešo Vokiečių ordino buvo per prievartą atskirta nuo jūros, tačiau nėra užsilikusių užuominų, rodančių kad mūsų didieji kunigaikščiai būtų labai jau ir veržęsi prie jos. „Iš karalių ir žymių kunigaikščių lietuvių tauta nepaveldėjo jokių jūrinių tradicijų“ – savo atsiminimų knygoje „Jūrų keliais“ (1979 m., Čikaga) rašė prieskario laikų tolimojo plaukiojimo kapitonas Bronius Krikštopaitis, vadovavęs Lietuvos Baltijos Loido laivams „Maistas“, „Marijampolė“ ir „Kaunas“. Teisus ir rašytojas Marcelijus Martinaitis lietuvių poezijos knygos apie jūrą „Išsisupus plačiai“ (1974 m., Vilnius) pratarinėje rašydamas, kad „...ankstesnės poezijos ir apskritai literatūros abejingumas šiai didingai gamtos dovanai (jūrai – V.B.) patvirtina žinomą tiesą: ir patys didžiausi dalykai netampa meno tikslu, kol dėl jų į vienokius ar kitokius santykius nesueina žmonės...“

Be to, mes ilgą laiką neturėjome ir savų literatūrų, rašančių pasaulietinėmis temomis. Tuo metu, kai, sakykime, pirmasis profesionalus žurnalistas anglas Danielius Defo parašė ir išleido greitai visoje Europoje išpopuliarėjusį jūrų kelionių ir nuotykių romaną „Robinzonas Kruzas“ (1719 m.), pas mus dar tik formavosi lietuviška raštija, o pirmieji lietuvių literatai vis dar tebekūrė maldas bei šventas giesmes.

Nepalankios istorinės, geopolitinės ir socialinės aplinkybės bus bene kalčiausios, kad mes neturime tokio lygio rašytojų marinistų, kaip Robertas Stivensonas ir Hermanas Melvilis, Džozefas Konradas ir Džekas Londonas, Konstantinas Staniukovičius ir Aleksejus Novikovas-Pribojus. Nemanyčiau, kad dėl to verta labai apgailauti – mūsų grožinė literatūra sėkmingai gyvuoja ir be marinistų kūrybos, bet teisybės dėlei vis dėlto reiktų priminti, kad talentingiausi lietuvių rašytojai net ir įsiterpus jūrai į mūsų šalies socialinį bei materialinį gyvenimą, liko jai, švelniai tariant, gana abejingi. Gaila! „Kas neturi ryšio su jūra, tas daug ką praranda, tas yra tik mūsų Pono Dievo posūnis...“. Štai taip ne tik ekonomikos, bet ir tautos mentaliteto požiūriu jūrų laivininkystės reikšmę šalies gyvenime įvertino žymiausias XIX amžiaus vokiečių ekonomistas Fridrichas Listas.

2. NESPĖTA ĮSISIŪBUOTI

Palankios sąlygos mūsų literatams „atsigręžti veidu į jūrą“ atsirado tik po to, kai 1923 metų sausį Lietuva atgavo Klaipėdą, o kartu ir ilgesnį Baltijos pajūrį. Tradicinėje artojų šalyje pradėjo kurtis jūrinės organizacijos – Lietuvos jūrininkų sąjunga, Klaipėdos jūrininkų draugija, Lietuvos moterų tautiniam laivynui remti sąjunga, Jūrų skautai ir t.t. Neabejingi „susijūrinimo“ idėjai visuomenės veikėjai K.Pakštas, S.Kolupaila, J.Šliūpas, būrelis eksjūrininkų su T.Daukantu ir V.Nagevičiumi priešakyje, prakutę verslininkai ragino Lietuvos Vyriausybę ryžtingai kurti jūrinę valstybę. Pavyzdžiui, J.Šliūpas savo knygoje „Šis tas iš pasaulinės prekybos istorijos“ teigė, kad šalies gerovė ir jos nepriklausomybė labai susijusi su mūsų mokėjimu tapti tikrais pirkliais ir panaudoti jūrą. Šalies dienraščiuose mirgėjo patriotiniai šūkių: „Uostas mūsų – tik laivai ne mūsų“, „Lietuva – vienintelė pasaulyje valstybė, kuri, būdama prie jūros, neturi komercinio laivyno“, „Savai jūrai reikalingas ir savas laivynas“. 1928 m. Kaune buvo pradėtas leisti žurnalas „Inkaras“ (išėjo tik trys numeriai), propagavęs jūros reikšmę tautai ir valstybei, vėliau tokiu pat tikslu buvo leidžiamas mėnesinis žurnalas „Jūra“, išleista nemažai proginių leidinių – „Jūros reikalais“, „Baltijos jūra“, „Baltika“ ir kt. Tuose leidiniuose dominavo ekonominio pobūdžio publikacijos, tačiau kartu buvo stengiamasi, pasitelkiant ne taip jau

gausius istorinius faktus, įrodinėti, kad lietuviai senovėje nebuvo vien tik sausumos žmonės, bet turėję ir šiek tiek tokios jūrinės patirties. Neretai jūrinė tema įvairiais aspektais buvo gvildinama karybos ir istorijos žurnale „Mūsų žinynas“.

1933 metais buvęs Šventosios uosto statybos vadovas, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto docentas Jonas Šimoliūnas išleido monografijas apie Šventosios ir Klaipėdos uostus. Jų išanginėje dalyje autorius pateikė gana plačią istorinę Lietuvos pajūrio, kuris pasak autoriaus „buvo natūrali pirmoji prieglauda mūsų laivininkystei“, apžvalgą. Buvęs carinės Rusijos Baltijos karo laivų statyklos Taline inžinierius Tadas Šulcas, Kauno Vytauto Didžiojo universitete skaitęs laivų statybos kursą, 1933 metais išleido „Laivų statybos plėtotės trumpą istoriją“, kuri atspindėjo ir svarbiausius jūreivystės vystymosi bei didžiųjų geografinių atradimų etapus. Šios knygos, buvo skirtos mokslo reikalams, išleistos nedideliu tiražu, tad negalėjo pasiekti platesnio skaitytojų rato.

Tarpukario Lietuvoje jūros klausimais palyginti dažnai buvo pasisakoma spaudoje, specialiuose leidiniuose ir per radiją, tačiau, kaip rašė Vytautas Alantas savo knygoje „Žygiuojanti tauta“ (1940 m.), „... jei pasklaidysime mūsų literatūrą, pasižvalgysime po meno galerijas, tai vis dėlto jūrinių temų ne tiek daug užtiksimė“. Tiesa, poetai, kurie ir anksčiau mėgo jūros įvaizdžius, dabar kvietė: „Prie jūros plačiau, drąsiau kad ir guostis – /Užaugti, gyvent ir pasenti su ja“ (A. Miškinis). Jūros motyvai atsispindėjo V.Mykolaičio-Putino, B.Sruogos, S.Nėries, A.Venclovos, K.Borutos ir daugelio kitų poetų eilėraščiuose, tačiau jūra jų poezijoje daugiau reiškė jaunos širdies stichiją, nerimstančią žmogaus dvasią, negu tam tikrą materialinę ir kultūrinę sanklodą.

Prozininkai jūroje įkvėpimo, atrodo, visai neieškojo. Per visą tarpukarinį laikotarpį jie sukūrė vos keletą novelių iš pajūrio žvejų gyvenimo. Tik snobiškosios literatūrinės visuomenės nevertinamas Justinas Pilyponis, pasižymėjęs lakia fantazija, kai kurių savo kriminalinių romanų herojų nuotykius susiejo su jūra ir laivais. Kitas rašytojas, pabandęs skaitytojus supažindinti su drąsiais jūros žmonėmis, buvo nuolat smetoninės valdžios persekiojamas maištingasis Kazys Boruta. 1938-1939 metais pasirodė jo „Kelionės į Šiaurę“ – du tomeliai pasakojimų jaunimui apie narsius keliautojus poliarinėmis jūromis. Tai buvo pirma tokio turinio lietuvių rašytojo knyga, be to, parašyta tiesiog su poetišku įkvėpimu. Viduramžių metraščiai, vikingų legendos, žuvusių ekspedicijų dienoraščiai, tikslūs laivų ir kiti inventoriniai aprašymai autoriaus sumaniai sujungti į vientisą nuotykių grandinę leido dokumentiniam kūrinii patekti į grožinės literatūros sritį. Beje, šio kūrinio atnaujintas variantas (500 puslapių gausiai iliustruotos „Šiaurės kelionės“) buvo išleistas 1957 metais 15 tūkstančių egzempliorių tiražu ir labai greitai išpirktas.

Tuo galėtume ir baigti tarpukario laikotarpio lietuvių originaliosios marinistinės literatūros, neskaitant poetų kūrybos, sąrašą. To meto mūsų prozininkai ne tik patys nerašė marinistinių knygų, bet neskubėjo jų versti ir iš kitų kalbų, nors neretai jų savo kuklią kasdieninę duoną paskalsindavo vertimais. Tik „Robinsonas Kruzas“, adaptuotas ir neretai verstas net ne iš originalo kalbos, iki Antrojo pasaulinio karo lietuvių kalba buvo išleistas net 3 kartus – 1894, 1907 ir 1925 metais. Kitiems visame pasaulyje pripažintų rašytojų kūriniams jūrinė tema teko žymiai mažesnis dėmesys. Tik 1930 metais pagaliau lietuvių kalba pasirodė D.Londono apysaka „Jūrų vilkas“ ir R.Stivensono romanas „Lobių sala“. O paslaptingojo rašytojo B.Traveno „Mirusiųjų laivas“ lietuvių skaitytoją mūsų gimtąja kalba pasiekė 1940 metais, Džozefo Konrado „Taifūnas“ dar vėliau – 1941 m. O kiek dar puikų kūrinių, skirtų tam ypatingam jūros pasauliui ir jame gyvenantiems žmonėms, liko už lietuviškai išleistų knygų lobyno borto!

Labai gaila, kad iki šiol niekas nesusigundė išversti į lietuvių kalbą puikią D.Konrado jūreiviško gyvenimo atsiminimų ir išpūdžių eseistinę knygą „The Mirror of the Seas“ („Jūrų veidrodis“), kuri, pasak paties autoriaus, „atvira, kaip paskutinė išpažintis“. Ją turėtų

perskaityti bent jau tie, kurie bando kažką rašyti apie jūreivystę. Ilgai nesusilaukė Lietuvos knygų leidėjų dėmesio ir jūreivio duonos ragavęs mūsų kaimynas – latvių rašytojas Vilis Lacis, kurio romanams buvo būdinga žvejų ir jūros tematika. Net keista, kad tarp daugelio lietuvių literatų, anksčiau gyvenusių, besimokiusių ir dirbusių Latvijoje, neatsirado nė vieno, kuris būtų pasiryžęs išversti ką tik išleistus ir Latvijoje greitai išpopuliarėjusius V.Lacio jūrinius romanus „Žvejo sūnus“ ir „Paukščiai besparniai“ (1931-1934 m.). Pirmasis romanas lietuviškai pasirodė praėjus dešimtmečiui nuo „gimimo“, o antrasis – jau po karo. Dabar V.Lacis Latvijoje yra vienu pasmerktas ir prikaltas prie kryžiaus už kolaboravimą su sovietiniu režimu, o kitų vis dar vertinamas, kaip rašytojas, nestokojęs talento ir tapęs bene pirmuoju latvių rašytoju-marinistu.

Gal vieną kitą verstinę marinistinę knygą, išėjusią tarpukario Lietuvoje, ir būsiu nepaminėjęs, bet jos, matyt, ir nevertos didesnio dėmesio, jei neužkliuvo, vartant to meto spaudos leidinius. Kartais gana lėkštus mažai kam žinomų užsienio rašytojų marinistinius kūrinius spausdino žurnalas „Jūra“ ir kai kurie bulvariniai laikraštukai. Leidėjai, matyt, jautė, kad tokio turinio rašiniai vis dėlto domina skaitytojus, bet nesivargino paieškoti vertingesnių kūrinių.

Daugiau dėmesio, negu rašytojai, jūros klausimams, ypač kuriantis tautiniam prekybos laivynui, rodė spaudos darbuotojai. Pavyzdžiui, St.Vainoras ir V.Bakūnas ne tik „Jūros“ žurnale, kurio bendradarbiais buvo, bet ir kituose leidiniuose spausdino analitinius straipsnius apie Klaipėdos uosto ir čia veikusių laivininkystės bendrovių veiklą, aprašinėjo savo keliones su lietuvių laivais. Prisimindamas tą laikotarpį, kai jis dirbo Klaipėdos spaudoje, žurnalistas ir rašytojas Pulgis Andriušis savo memuaruose („Septinton įleidus“, Kaunas, 1992 m.) rašė: „Vakaruose“ (1936-1939 metais Klaipėdoje ėjęs dienraštis – V.B.) plačiai aprašiau keliones lietuviškaisiais laivais pavadinimu „Jūromis, mariomis, kanalais“, artimai susipažinau su įdomiais kapitonais Z.Domeika, F.Marcinkum, J.Kaminsku, Krištopaičiu, jūrų romantikais. Gyvenome obalsio „Į jūrą aukštaičiai, į jūrą žemaičiai, į jūrą visa Lietuva!“ paraštėje“.

Sunerimusi dėl Lietuvos rašytojų abejingumo jūros tematikai, žurnalo „Jūra“ redakcija net siūlė skatinti juos specialiomis valstybinėmis literatūros premijomis, bet ši idėja, išskyrus jos autorius, rimtai nesudomino. Vargu ar tokios premijos galėjo pakeisti situaciją. Na, gal vienas kitas grafomanas ir būtų ką nors sukūręs, tačiau talentingi prozininkai vargu ar būtų kišę savo trigrašį į tą gyvenimo sritį, kurios visai nepažinojo. Per tuos keliolika nepriklausomybės metų nespėta tiek „įsisiūbuoti“, kad lietuviai iš kontinentinės tautos pavirstų jūrinės valstybės piliečiais. Todėl nereikia stebėtis, kad to meto lietuvių marinistinė literatūra buvo gana skurdoka.

3. „LANGĄ Į JŪRĄ“ KERTA ŽURNALISTAI

1958 metais Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla 5000 egzempliorių tiražu išleido „Tiesos“ korespondento Vytauto Minioto užrašus, pavadintus „Šiaurės Atlante“. Šioje gana kuklioje vos 100 puslapių knygutėje žurnalistas pasakojo savo išpūdžius, patirtus plaukiojant su okeaninės žvejybos laivais. Pratarmėje autorius rašė, kad per laikotarpį nuo 1951 metų, kai iš Klaipėdos uosto į tolimą ir nežinomą Šiaurės Atlantą išplaukė penki vidutiniai žvejybos traleriai, iki šios knygutės pasirodymo išaugo dešimtytis puikių, sumanių kapitonų: „Dabar visam laivynui žinomos kapitonų Adamonio, Bubliko, Tabankovo, Kraujalio, Valentėlio, Jevgenjevo, Nosavičiaus, Vasiliausko, Balsio pavardės. O kur dar šimtai puikių žvejybos meistrų, jūreivių, kurie narsiai grumiasi su stichija...“ Jie ir tapo pagrindiniais knygos, kurią sudaro trys apybraižų ciklai – „Nuo Klaipėdos iki

Farerų“, „Atlanto šiokiadieniai“ ir „Treleris grįžta namo“, veikėjais. Nepaisant sovietinei žurnalistikai privalomų ideologinių šampų, šios apybraižos alsuoja sūria jūros romantika, patraukliai pasakoja apie lietuvių vaikų kelią į jūrą ir jiems tekusias nelengvas išbandymų valandas.

V.Minimoto „Šiaurės Atlante“ buvo pirmoji pokario metais pasirodžiusi knyga apie tuometinės Lietuvos jūrų artojus. Vėliau žurnalistai panašaus pobūdžio marinistinių knygelių, kurios artimesnės dokumentikai ir publicistikai, negu grožinei literatūrai, prirašė ne taip jau mažai. Tas pats V.Minimotas 1963 m. pateikė vidutinio ir vyresniojo amžiaus vaikams jūrinių apybraižų rinkinį „Audrų keliais“.

Žurnalistas Gotfredas Šimkus, kelis reisu plaukęs eiliniu jūreivių transportiniame refrižeratoriuje „Plaja Chiron“, savo išpūdžius iš jūreiviško gyvenimo aprašė 1968 metais išleistoje reportažų knygoje „Inkaras – vilties simbolis“. Joje daug šiltų žodžių buvo skirta tada dar mažai kam žinomiems jauniems šturmanams Juozui Karveliui – būsimam kapitonui ir Kovo 11-osios Akto signatarui, Arsenijui Bičui – būsimam transportinio laivyno vadovui ir Aleksandrui Nagiui – būsimam Lietuvos jūrininkų sąjungos vicepirmininkui, jūrų teisės specialistui.

Žurnalistinio smalsumo vedamas ne kartą jūreivio duonos skonį išbandė Aloyzas Urbonas. Ar tik nebus jis pirmas ir vienintelis lietuvių žurnalistas patyręs net trijų didžiausių pasaulio vandenynų – Atlanto, Ramiojo ir Indijos – bangas ir vėjus. Savo jūreiviškus išpūdžius ir tolimose jūrų kelionėse patirtus nuotykius jis sudėjo į „Jūra, lauk manęs“, „Pasmerktųjų džiaugsmas“ ir kitas jūrines knygas.

Daugiausia kelionių reportažų ir dokumentinių apybraižų jūrine tema yra išleidęs žurnalistas, rašytojas Ignas Piktorna, kuriam sovietmečio laikais buvo nusišypsojusi išskirtinė laimė ne vienerius metus padirbėti pirmuoju kapitono padėjėju žvejybos ir prekybos laivuose. „Jūra yra jūra“, „Balta jūros spalva“, „Jūrų kapitonai“ ir kitose panašaus turinio knygose jis pasakoja apie jūrą ir joje sutiktus laivų kapitonus, šturmanus, mechanikus, bocmanus, eilinius jūreivius, kurių vardai ir šiandien su pagarba prisimenami jūreivių brolijoje. Jo knygos buvo leidžiamos 15–20 tūkstančių egzempliorių tiražais, kainavo kapeikas, todėl galėjo pasiekti labai platų skaitytojų ratą. Dabar situacija kitokia. 1999 metais I.Piktornos kūrinų rinktinė „Mergaitės, merginos, moterys ir jūra (Vilionės bangų sūpuoklėse)“, kurioje sudėtos bene geriausios jo apybraižos apie žinomus jūrų kapitonus ir publicistiniai straipsniai aktualiais Lietuvos jūrų laivyno klausimais, išėjo tik nedideliu pusantrų tūkstančių egzempliorių tiražu. Kaip ten bebūtų, tačiau reikia pripažinti, kad nė vienas mūsų rašytojas ar žurnalistas nėra tiek daug ir su tokia nuoširdžia meile rašęs apie Lietuvos jūrų artojus, kaip Ignas Piktorna. Be to, iligus metus jis buvo ir vienas aktyviausių marinistinės literatūros populiarintojų.

I.Piktornos iniciatyva ir rūpesčiu 1976 metais grupė Lietuvos rašytojų gavo kūrybines komandiruotes į Atlanto rajonus, kuriuose žūklavo Klaipėdos žvejai. A.Drilinga, A.Matutis, R.Sadauskas, E.Selelionis ir R.Šavelis plaukiojo įvairiais laivais, susipažino su mūsų jūreivių gyvenimu, pabuvojo kai kuriuose užsienio uostuose. Šių kelionių išpūdžiai, parašyti apybraižų ar reportažų forma, papildyti keliais P.Širvio eilėraščiais ir A.Polio apsakymais „Rifo Mazgas“, „Juokinga Valabundo meilė“, 1977 metais buvo išleisti atskira knyga „Vyrai išplaukia į jūrą“. 1982 metais „Vagos“ leidykla išleido I.Piktornos sudarytą knygą „Jūrų trasomis“. Tai A.Pociaus, E.Veckaus, Z.Tallat-Kelpšaitės, O.Aleksos, E.Uldukio bei kitų autorių apsakymų ir apybraižų rinkinys apie Lietuvos prekybos laivyną ir jo žmones.

Rašytoją Vytautą Sirijos Girą išplaukti į jūrą laivo gydytojo pareigose sugundė tralerių laivyno bazės partinė vadovybė, turėjusi propagandinę idėją – įkurdinti rašytoją jo tėvo, LTSR liaudies poeto Liudo Giros vardu pavadintame didžiajame žvejybos traleryje. Bet

taip jau išėjo, kad rašytojas keturis mėnesius praleido kitame laive. Grįžęs iš reiso V. Sirijos Gira parašė gana aštrią publicistinę kelionės išpūdžių knygą „Afrika be liūtų“, kurią 1970 metais išleido „Vaga“. Jai pasirodžius, ir laivo, kuriame jis dirbo, ir žvejybos valdybos vadovai užsipuolė autorių, kaltindami jį „tarybinio jūrininko“ juodiniu, šmeižtu ir kitokiomis nuodėmėmis. Tokia reakcija nebuvo atsitiktinė, nes dar nė vienas žurnalistas ar rašytojas, išplaukęs į jūrą su valdžios palaiminimu, nebuvo taip atvirai papasakojęs apie sovietiniame žvejybos laivyne vyraujančios biurokratijos ir absurdo apraiškas.

Šiandien galima įvairiai vertinti ano meto žurnalistų ir rašytojų knygas, kuriose jie aprašė savo jūrinių kelionių išpūdžius ir pasakojo apie žmones, kurių gyvenimas tarsį rifo mazgu surištas su jūra. Bet būtent jų dėka daugelis Lietuvos gyventojų sužinojo kas tai yra jūreivystė, kaip dirba ir gyvena jūreiviai, kokias laivais jie plaukioja. Dabar tik savaitraščio „Jūros“ žurnalistai benarpliodami Lietuvos jūrų ūkio aktualijas šį tą dar papasakoja apie šiuolaikinių jūrininkų gyvenimą, primena kai kuriuos lietuviškosios jūreivystės istorijos puslapius. Viena iš paskutiniųjų žurnalistinių knygų apie jūrą ir jūrininkus – „Jūros“ darbuotojos Adelės Žičkuvienės publikacijų rinkinys „Jūra ir likimai“.

Neteko girdėti, kad dabar kuris nors jaunas žurnalistas ar rašytojas mestų redakciją, pakiltų nuo rašomojo stalo ir išplauktų į jūrą savo kailiu patirti jūreiviško gyvenimo ypatumus. Laikraščiuose ir žurnaluose, rašančiuose apie jūros reikalus, pagrindinis dėmesys skiriamas verslo peripetijoms ir ekonominėms problemoms, kurios suprantamos ir svarbios tik laivininkystės specialistams. Paprastam skaitytojui, ko gero, įdomiau būtų sužinti, kokie žmonės šiandien vadovauja vis dar su Lietuvos vėliava plaukiojantiems laivams, kaip gyvena ir dirba eiliniai jūreiviai, kodėl jie pasirinko šią profesiją, kaip jūra veikia jų protus ir širdį, bet apie tai niekas neberašo.

4. PLUNKSNOS IMASI „JŪRŲ VILKAI“

Beveik visų žymiausių pasaulio rašytojų-marinistų gyvenimas buvo tiesiogiai susijęs su jūreivyste. Daugelis iš jų tik savo neramią jaunystę praleido laivų deniuose, o kai kurie plaukiojo tol, kol galėjo. Ir vieni, ir kiti savo jūreiviško gyvenimo patirtį sėkmingai „investavo“ į grožinę literatūrą ir tapo pripažintais marinistais. Lietuvių kilmės „jūrų vilkai“, atrodo, niekada neturėjo ypatingų literatūrinių ambicijų ir tenkinosi tik savo jūreiviškos biografijos aprašymais.

Pirmieji mūsų jūrinės memuaristikos rašiniai priklauso plunksnai tų lietuvių, kurie jūrinį krikštą gavo 1925-1927 metais plaukiodami aplink pasaulį suomių burlaiviuose. Tarpukario laikotarpiu jie gana dažnai įvairiomis progomis laikraščių ir žurnalų puslapiuose prisimindavo tas keliones, nuo kurių prasidėjo jų kelias į kapitono tiltelį. Platesnės apimties prisiminimus apie mūsų tautinio laivyno pirmuosius žingsnius ir tolimesnį jo likimą parašė tik vienas iš jų – tolimosios laivininkystės kapitonu tapęs Bronius Krikštopaitis: 1979 m. Čikagoje buvo išleista jo dokumentinė prisiminimų knyga „Jūrų keliais“.

Prie jūrinės memuaristikos reikėtų priskirti ir 2000 metais išleistą knygą „Jūrininkas, karininkas, mirtininkas“. Tai – Rusijos imperatoriškojo laivyno antrojo rango kapitono, vieno pirmųjų mūsų tautinio laivyno kūrėjo, jūrinės edukacijos Lietuvoje pradininko, pirmojo lietuviškojo jūrinio žurnalo „Inkaras“ redaktoriaus Teodoro Reingardo prisiminimai, kuriuos spaudai parengė Nepriklausomybės atkūrimo akto signataras, tolimojo plaukiojimo kapitonas Juozas Karvelis. Senas jūrininkas savo dienoraščiuose pirmiausia aprašė buvusią tarnybą Rusijos imperatoriškajame laivyne, tačiau gaila, kad palyginti nedaug vietos skyrė plaukiojimams Lietuvos laivais, be to, užrašų autorius visai

neužsimena apie savo veiklą rengiant pirmuosius lietuvių profesionalius jūrininkus, kuriant tautinį laivyną, nors jam teko gana aktyviai dalyvauti šiuose reikaluose. Matyt, senas jūrininkas, pergyvenęs sunkius laikus ir atsidūręs tremtyje, turėjo kitą tikslą – pasiguosti dėl patirtų skriaudų ir pateikti savo požiūrį į to meto istorinius įvykius.

Kai kurie sovietmečio laikų profesionalūs jūrininkai taip pat jautė potraukį imtis plunksnos. Tolimojo plaukiojimo kapitonas Juozas Ulkė, vadovavęs žvejybos laivyno dideliems transportiniams laivams, 1980 metais „Minties“ leidyklos išleistoje knygoje „Jūrai reikia vyrų“ aprašė savo kelią į kapitono tiltelį ir jūroje patirtus išpūdžius. Žvejybos laivo šturmanas Vaclovas Černiauskas 1984 metais skaitytojų dėmesiui pateikė dokumentinę apybraižą „Kursas – 264 laipsniai“, kurioje daug dėmesio skyrė jūreivių tarpusavio santykiams, parodė kaip sunki ir romantiška jūreivio profesija grūdina žmonių valią. Buvęs laivų mechanikas Romualdas Zbormirskas, persikvalifikavęs į žurnalistą, 1993 metais Kaune išleido kelionių reportažų ir dokumentinių apybraižų rinkinį „Laivai stabdžių neturi“.

Jūratė Mikalajūnienė – žinoma Lietuvos meteorologė ir daugelio jūrinių ekspedicijų dalyvė, tad ją, manau, visai pelnytai galėtume priskirti prie „jūrų vilkų“ draugijos. Jos plunksnai priklauso įdomi dokumentinė kelioninių reportažų knyga „Dukart grįžau iš Bermudų trikampio“, kuri pusantro tūkstančio egzempliorių tiražu buvo išleista 2003 metais.

Patraukliai savo jūreiviško gyvenimo išpūdžius yra aprašęs tolimojo plaukiojimo kapitonas Sigitas Šileris (pvz. „Kodėl anksti pražyla kapitonai“ ir kt.). Gaila tik, kad šie jūrininko užrašai, kuriuos, kaip jis pats viename „Baltijos“ almanacho numeryje prisipažino, buvo rašomi „iš pagarbos jūrininkams, savo kolegoms kapitonams, didvyriškos, romantiškos profesijos žmonėms“, išsibarstė po periodinės spaudos puslapius, netapę dar viena marinistine knyga. Bet juk dar nevėlu gerbiamam kapitonui vėl prisėsti prie rašomojo stalo, juolab, kad jis turi ką pasakyti ir neblogai valdo plunksną. Dažnai spaudoje skaitome įdomius tolimojo plaukiojimo kapitono Eimučio Astiko straipsnius. Jis vienas iš tų romantiškųjų „jūrų vilkų“, kuris mums galėtų papasakoti nuostabiausių įvykių iš savo jūreiviško gyvenimo ir pasaulinės jūreivystės istorijos, su kuria yra puikiai susipažinęs.

Iš viso būrio jūrininkų, bandžusių šturvalą pakeisti į plunksną, tik du šios brolijos nariai – Jonas Kantautas ir Vytautas Brencius – tapo pripažintais profesionaliais rašytojais, kurių kūryboje jūros tema skamba garsiausiai.

Jūreivystės mokslus baigęs ir keletą metų šturmanu įvairiuose laivuose plaukiojęs Jonas Kantautas, išlipęs į krantą, pasibalnojo Pegasą. Tad ir pirmoji jo knyga buvo eilėraščių rinkinys „Baltoji banga“, išleista 6 tūkstančių egzempliorių tiražu 1974 metais. Beveik visi šio rinkinio eilėraščiai skirti jūrai, laivams ir jūreivių gyvenimo savitumams. Taip į mūsų literatūrą atėjo bene pirmas lietuvių poetas-marinistas, turintis profesionaliosios jūreivystės patirtį. Šiandien buvęs šturmanas yra jau ne vieno eilėraščių rinkinio autorius, rašantis apie meilę, jūrą, laivus ir šiandieninio gyvenimo savitumus.

Poezija paviliojo ir daugelį metų „braidžiusi“ po jūras laivo bocmaną Vytautą Brencių. Retkarčiais išlipdamas į krantą, jis išleido ne vieną eilėraščių rinkinį, kuriame poetizuojama jūreivių gyvenimo kasdienybė bei romantika, atsispindi dvilypis jūros ir kranto ilgesys. Pasak literatūros kritikų, šio poeto eilėraščiams būdingas dramatismas ir ekspresyvi metafora.

Abu buvę jūrininkai, tapę rašytojais, ko gero, sėkmingiau reiškesi poezijoje, tačiau ir vienas, ir kitas yra parašę patrauklias dokumentinės prozos knygas, kuriose atsispindi jų patirta rūsti žvejų darbo romantika, nepaprasta jūros trauka, vandenyno ir laivų paslaptys. Tai – J.Kantauto „Vandenyno žemė“, V.Brenciaus „Jūra – mūsų duona“.

5. KNYGŲ HEROJAI SIUNČIAMI Į JŪRĄ

Iš visų pokario rašytojų, pasak I.Pikturnos, „veržlaus charakterio, truputi romantiškai padaužiškas Algimantas Čekuolis pirmasis pasidavė jūros išbandymams“. 1953 metais Maskvoje baigęs Gorkio literatūros institutą, jis pradėjo dirbti žvejybos laivuose ir jau 1957 metais išleido pirmą kelionių apybraižų knygą „Per tris vandenynus“. Dar po poros metų išėjo A.Čekuolio apsakymų rinkinys „Perkūnas netrenkia į laivą“. Dešimt šioje knygoje spausdinamų apsakymų pasižymi aštriu siužetu, lengvu pasakojimo stiliumi ir išskirtine tematika. Jei iki tol lietuvaičiai mūsų grožinėje literatūroje veikė daugiausia savo gimtinėje ir įprastoje aplinkoje, tai A.Čekuolis juos nubloškė į svetimus kraštus, tolimas jūras, susodino į laivus. Beje, ar tik ne pirmą kartą tokio turinio lietuviškoje knygoje autorius pateikė trumpą jūrinių terminų žodynėlį, kad skaitytojas suprastų ką reiškia knygoje minimi jūreiviški dalykai. Dešimties tūkstančių egzempliorių tiražu išleista knyga, kiek atsimenu, neužsigulėjo knygynuose, nes, matyt, ji patraukė skaitytojų dėmesį savo turiniu.

A.Čekuolis daugiau kaip dešimt metų dirbo laivuose, ten sukauptų įspūdžių atsargą panaudojo dar kelioms kelioninių apybraižų knygoms parašyti, tačiau prie grožinių marinistinės literatūros kūrinių nebesugrįžo. Tiesa, šių metų birželyje 72 metų rašytojas skaitytojams pristatė savo naują knygą „Vyriški žaidimai“, tačiau joje sudėti kūriniai, kuriuose veiksmas rutuliojasi jūreiviškoje aplinkoje, rašyti dar sovietmečiu. Turbūt netenka abejoti, kad būtent A.Čekuolis yra tas pirmasis pokario metų lietuvių rašytojas, kuris bent jau pabandė su jūrine tematika įplaukti į grožinės literatūros vandenį ir savotiškai paskatino kitus literatus savo kūrinių herojus pasiųsti į jūrą.

Rašytojas Algimantas Polis niekada neplaukiojo jūrų laivais, tačiau augo ir brendo pokario Klaipėdoje, kurio gatvėse tada beveik kas žingsnį galėjai sutikti iš minios išsiskiriantį „jūrų vilką“, uoste nuolatos ūkčiojo išplaukiantys ir grįžtantys laivai, o jūrininko profesiją čia vis dar gaubė romantiška aureolė. Tai, matyt, ir nulėmė, kad visų jo apsakymų pagrindiniai herojai yra jūreiviai. Jūreivių gyvenimo ir jų moralinių santykių tema būdinga jau pirmoms rašytojo knygoms „Jūros dulkės“ (1961 m.) ir „Tik viena naktis“ (1971 m.). Pats patraukliausias jo kūrinių herojus – senas „jūrų vilkas“, „Pelikano“ kapitonas pravarde Rifo Mazgas. Jis keikiasi dvylika užsienio kalbų be akcento, neglosto laivo įgulos, bet jeigu Temidė atsuka nugarą jo jūreiviui, Rifo Mazgas atsuka Temidei „Pelikano“ achterštevenį.... Toks romantizuotas jūreivio paveikslas man primena lenkų kilmės rusų marinisto Aleksandro Grino romantinių apysakų herojus. Alg. Polio apsakymai, kuriuos jungia šis pagrindinis veikėjas, 1982 metais išėjo atskira knyga „Rifo Mazgas“. Ją autorius dedikavo Klaipėdos jūreiviams.

Vitas Žvirdauskas Vilniaus universitete studijavo istoriją, bet pasirinko literato kelią. Pasitrynęs po tvankias redakcijas, jis patraukė į visiems vėjams atvirą jūrą. Dvejus metus inteligentiškas humanitaras dirbo žvejybos laivuose, kurie plaukiojo Šiaurės Atlante, ir kaupė šio neramaus gyvenimo įspūdžius. Asmeninė patirtis leido jam 1968 metais išleistoje apysakoje „Vandenyno druska“ sukurti ryškius žvejų paveikslus ir spalvingus jūreiviškos buities vaizdus. Drįsčiau teigti, kad kūrybiniu požiūriu tai vienas geresnių grožinės literatūros kūrinių apie viską, iš ko susideda jūreivių ir jų artimųjų gyvenimas.

Žurnalistas ir rašytojas Edvardas Uldukis, kurį laiką gyvenęs Klaipėdoje ir turėjęs progos paplaukioti su prekybos ir žvejybos laivais, taip pat neliko abejingas jūros temai. Jis bene vienintelis iš visų savo kolegų, rašiusių jūros tema, sukūrė seriją marinistinių nuotykiinių apysakų vaikams ir jaunimui – „Aštuntasis „Divono“ jūreivis“ (1976 m.),

„Ciklono akis“ (1979 m.) , „Bermudų trikampis“ (1983 m.) ir kt. Atrodo, kad rašytojas vienintelis iš visų savo kolegų iki šiol liko ištikimas marinistinei temai ir nuotykiniam žanrui. 2002-2004 metais išėjo net keletas E.Uldukio jūros kelionių ir nuotykių apysakų – „Koralų atolo belaisviai“, „Įkaitai vandenyne“, „Jūra neatiduoda savo aukų“, „Juodojo admiralo“ paslaptis“ ir kitos, kuriose vaizduojami lietuvių buriuotojų ir jūreivių nuotykliai.

Paskutiniais sovietmečio dešimtmečiais nemažas būrys lietuvių rašytojų pasinaudojo I.Piktornos iškovota galimybe paplaukioti žvejybos ir prekybos laivais po pasaulį. Grįžę iš malonių ir nuotaikingų kelionių jūra, rašytojai jautė moralinę pareigą atsidėkoti jiems įprastu būdu. Tad rašė apybraižas ir reportažus apie jūroje sutiktus žmones bei ten patirtus išpūdžius, be to, ne vienas jų, pasinaudodamas jūroje sukauptais išpūdžiais, bandė savo jėgas ir grožinės literatūros srityje. Pavyzdžiui, V.Sirijos Gira, baigęs laivo gydytojo karjerą, parašė pirmą romaną jūrų siužetais „Atlanto idilės“, sukūrė keletą marinistinių apsakymų, įėjusių į rinkinį „Susitikimas su Brunhilda“, padovanojo vaikams poemėles „Jūra“, „Laivai“, „Žmonės iš didžiojo laivo“.

Didžioji dalis I.Piktornos knygų – dokumentinės apybraižos ir kelionių išpūdžiai, tačiau ir jis yra parašęs meninių prozos kūrinių (apysaka „Rasa“ ir kt.), kuriuose vyrauja jūros, jūreivių, žvejų gyvenimo tematika. Pasiplaukiojimas prekybos laivais suteikė impulsą Vytautui Rimkevičiui sukurti keletą marinistinių novelių ir pjesę „Ėjimas į Santą Krusą“, kuri buvo pastatyta Klaipėdos dramos teatre. Daugiau ar mažiau jūros temomis yra rašę R.Lankauskas, M.Sluckis, dar vienas kitas rašytojas, tačiau nė vienas jų nesukūrė tikro jūrinio romano ar apysakos, kurie būtų tapę brandžiais grožinės literatūros kūriniais ar skaitytojų graibstomais betseleriais. Tikriausiai būtų neteisinga kaltinti mūsų rašytojus už abejingumą jūrinei temai ar abejoti jų kūrybine potencialia tapti jūros bardais. Tiesiog jų susitikimai su jūra buvo atsitiktiniai ir, matyt, nepadarė stipraus ir visam gyvenimui įsimintino išpūdžio, kaip tai atsitiko lenkui Džozefui Konradui arba estui Juhanui Smūlui.

6. APIE JŪRĄ RIMTAI IR PATRAUKLIAI

Jūra, laivai ir žmonės. Tik tokia sąjunga leido žmonijai geriau pažinti savo Žemę. Žemės pažinimo kelyje jūreivystė suvaidino bene svarbiausią vaidmenį, o drąsios vyriškos kelionės tolimomis jūromis vilioja ir domina kiekvieną romantiškesnės prigimties žmogų. Todėl daugelis šalių, o pirmiausia tos, kurių tėvynainiai buvo aktyviausi didžiųjų geografinių kelionių ir atradimų dalyviai, kasmet išleidžia ištisus tomus unikalios literatūros, kurioje pasakojama apie įvairias žmogaus veiklos sritis, susijusias su jūreivyste. Tokių knygų lietuvių kalba visada trūko. Tiesa, vienu ar kitu metu buvo išleisti Kolumbo, Magelano ir kai kurių kitų kelionių aprašymai, tačiau sistemingo veikalo, apimančio žmonijos keliones jūromis ir vandenynais, jūreivystės istoriją nuo seniausių laikų iki nūdienos, lietuvių kalba ilgą laiką nebuvo. Šią spragą ėmėsi užpildyti žinomas geografijos vadovėlių autorius Peliksas (būtent toks jo vardas, o ne Feliksas) Šinkūnas (1891-1970). 1964 metais „Minties“ leidykla 6000 egzempliorių tiražu išleido jo knygą „Didžiosios kelionės ir atradimai“. Joje populiariai aprašomi finikiečių, graikų ir romėnų plaukymai Afrikos pakrantėmis ir aplink ją, normanų žygiai per Atlantą, portugalų ir ispanų jūrininkų didžiosios kelionės, Šiaurės Vakarų vandens kelio paieškos ir kiti reikšmingiausi geografiniai atradimai. Ši knyga, iliustruota žymiausių keliautojų portretais, senoviniais piešiniais ir žemėlapiais, buvo puiki dovana mokytojams, studentams, bet kurios profesijos inteligentams ir visiems tiems, kurie žavisi drąsiomis senovės jūrininkų kelionėmis.

Turbūt nerasime Lietuvoje apsišvietusio žmogaus, kuris nebūtų girdėjęs geografo Česlovo Kudabos vardo. Jūreivystės istorija nebuvo tiesioginė jo tyrinėjimų sritis, tačiau

savo vienoje išpūdingiausių knygų „Geografinės kelionės ir atradimai“, kurią 1980 metais išleido „Mokslo“ leidykla, Č.Kudaba jūrų kelionėms ir jų vadovams skyrė nemažai vietos. Šioje knygoje, kurią autorius dedikavo savo mokytojui Peliksui Šinkūnui, pasakojama apie tai, kur ir kaip plaukiojo geriausi Senojo Pasaulio jūrininkai finikiečiai, kokius tolimus žygius atliko normanai, kokiais laivais plaukiojo arabai, kaip atsirado jūriniai (navigaciniai) žemėlapiai ir t.t. Ši puiki knyga buvo išleista net 25 tūkstančių egzempliorių tiražu, todėl ji papildė daugelio mokyklų bibliotekas, tuo pradžiugindama geografijos ir istorijos mokytojus. 2003 metais išėjo antras žymiai geriau poligrafiškai parengtas „Geografinių kelionių ir atradimų“ leidimas, tačiau šį kartą knygos tiražas sudarė tik pusantro tūkstančio egzempliorių, o kiekvienos knygos kaina siekė 31 litą.

Kiekvienam besidominčiam populiariaja marinistine literatūra, tikriausiai nekyla abejonių, kad vieno iš aktyviausių Jūrų muziejaus steigėjo ir ilgamečio jo direktoriaus Aloyzo Každailio knyga „Laivai ir jūrininkai“, kurią 1981 metais 30 000 egzempliorių tiražu išleido „Vagos“ leidykla, kol kas yra geriausias lietuvių autoriaus veikalas, supažindinantis mus su pasauline jūrų laivybos istorija. Ne atsitiktinai ši knyga sulaukė didžiulio įvairaus amžiaus skaitytojų dėmesio ir net keletos pakartotinių laidų.

Nors iki šiol dar niekas lietuvių nepavadino jūreivių tauta, tačiau kai kurie mokslininkai ne kartą bandė aiškintis mūsų santykius su jūra. Pavyzdžiui, Vilniaus universiteto profesorius Bronius Dundulis 1985 metais išleido knygą „Lietuvos kovos dėl Baltijos jūros“, kurioje įrodinėjo, jog mūsų protėviai išliejo daug kraujo, kad išsilaikytų prie jūros. Šiame leidinyje populiariai pasakojama apie tris kovas dėl Baltijos jūros etapus: kovas su vikingais IX–XI a., su kryžiuočiais XIII–XV a., su švedų feodalais XVII–XVIII a. Be to, B.Dundulis yra paskelbęs ir populiarių straipsnių jūrine tema: „Baltai ir jūra iki XII a.“, „Lietuva ir Baltijos jūra praieityje“ ir kt.

Kitas žinomas mokslininkas, geografas Vilniaus universiteto profesorius Vytautas Gudelis – daugelio mokslinių publikacijų ir monografijų autorius, nemažai rašė ir populiarių straipsnių iš jūreivystės istorijos srities. Tikriausiai ne vienam vyresnio amžiaus skaitytojui, besidominčiam geografiniais atradimais, įsiminė tokie jo straipsniai, kaip „Baltijos jūra senuose metraščiuose ir žemėlapiuose“, „Navigare necesse est“ (Apie laivybą ir jūreivystę nuo seniausių laikų iki XVI amžiaus), „Baltijos burlaiviai“, „Kuršmarių žvejai“, „Apie jūrą, vėją ir laivus“ bei kiti panašaus turinio rašiniai, kurie dažniausiai buvo spausdinami žurnale „Mokslas ir gyvenimas“.

1987 metais „Mokslo“ leidykla 15 000 egzempliorių tiražu išleido okeanologo ir geografo Rimo Žaromskio mokslo populiarinimo knygą „Vandenynas ir mes“, kurioje pasakojama apie Pasaulinį vandenyną ir žmogų, bandantį pažinti ir panaudoti jo turtus. Beveik trečdalį šios knygos užimantis skyrius „Vandenynų keliais“, vertinant jūreivystės istorijos mėgėjo požiūriu, yra vienas iš įdomiausių. Čia pateikiami kai kurie mažiau žinomi, tačiau įdomūs jūrinės laivybos ir jūrų uostų istorijos faktai, pasakojama kaip jūrininkai išmoko orientuotis atviroje jūroje, supažindinama su svarbiausiomis jūrų kelių sankryžomis – kanalais ir sąsiauriais.

Įdomių publikacijų, kurių turinys vienaip ar kitaip susijęs su jūra, laivais ir uostais yra paskelbę klaipeidiškiai mokslininkai Vladas Žulkus, Vytautas Paulauskas, Juozas Dubra, Vladas Portapas bei kiti.

Teigiamai vertinant mūsų mokslininkų pastangas įdėmiau pažvelgti į jūrą ir formuoti jūrinį tautos mentalitetą, vis dėlto tenka apgailestauti, kad geros populiarios mokslinės literatūros apie jūrą lietuvių kalba vis dar turime mažokai. Tad su tam tikru pavydu galime paminėti latvių istoriko Arturs Lielais knygas „Karavelės išplaukia į vandenyną“, „Kur pučia musonai“, „Konkistadoriai“, kuriose patraukliai pasakojama apie daugiau ar mažiau žinomus naujų jūros kelių atradėjus. Pas kiek tolimesnius mūsų kaimynus savo

publicistinės ir dokumentinės prozos knygomis, pagrįstomis įspūdžiais iš kelionių ir ekspedicijų, buvo pagarsėjęs istorikas Lenartas Meris, kuris vėliau tapo pirmuoju nepriklausomybę atgavusios Estijos prezidentu. Jūrinės tematikos požiūriu jo „Šiaurės pašvaistės vartai“ yra viena iš įdomesnių knygų, vaizduojančių didvyrišką Šiaurės jūrų kelio įsisavinimo istoriją, kurioje nemažą vaidmenį suvaidino ir iš Estijos kilę žymūs XIX a. jūrininkai bei mokslininkai.

Tenka tik apgailestauti, kad praktiškai mes niekada neturėjome geros verstinės populiaros mokslinės literatūros apie jūrą, skirtos plačiam skaitytojų ratui. Gal ir dabar nebūtų vėlu išversti į lietuvių kalbą žinomo prancūzų rašytojo ir jūrininko Žoržo Blono (George Blond) knygų seriją „Didysis vandenynų nuotykis“ („La grande Aventure des Océans“), kurioje labai patraukliai pasakojama apie daugelį įdomių įvykių pasaulio vandenynuose, legendinius laivus ir jų įgulas, žymiausius jūrų mūšius ir bebaimius buriuotojus.

Populiari mokslinė literatūra, apimanti patį plačiausią spektrą jūrinių temų, o taip pat ir grožinė marinistika šiandien, kai Lietuva stengiasi realizuoti savo jūrinės ambicijas, būtų labai naudinga jaunimui, ieškančiam savo kelio gyvenime, o taip pat ir visiems, kurie domisi jūreivystės istorija, jūrų transportu, laivais arba tiesiog myli jūrą. Kad ir ką besakytume, bet jūra – tai ta mūsų beprotiško pasaulio dalis, virš kurios, pasak vieno rašytojo, vis dar sklando romantiškų, o ne vien gangsteriškų nuotykių dvasia.